

Individualitatea etnică și poziția geografică a regiunii Maramureșului a determinat și o evoluție confesională specifică. Populația celor cinci târguri de coroană (Hust, Visk, Teceu, Câmpulung și Sighet) era în unanimitate catolică până la pătrunderea Reformei. Situat la marginea regatului catolic maghiar, la hotarele unui alt stat catolic - Polonia, Maramureșul nu a reprezentat un focar al prozelitismului catolic, cum întâlnim de exemplu în Banat sau Hațeg. Deși erau situați în mijlocul unei majorități ortodoxe, compusă din români și ruteni, nu există indicii concrete care să ateste acțiuni de promovare a catolicismului. Biserici catolice erau doar în cele cinci târguri. Singura mănăstire catolică despre care avem date certe este cea a călugărilor ordinului Sfântului Paul, primul eremit. Despre un lăcaș benedictin care ar fi funcționat la mijlocul secolului al XVI-lea la Hust, a cărui amintire s-a păstrat în tradiția despre penetrarea Reformei în Maramureș¹, nu am găsit până în prezent nici o informație care să valideze existența lui.

Istoria acestei mănăstiri eremite este cunoscută doar accidental și fragmentar, iar statutul ei este prezentat ambiguu de către unii istorici. În virtutea inerției unui punct de vedere clasic, istoricii români o consideră ca un focar al prozelitismului catolic². Evoluția istorică, impactul redus pe care l-a avut în regiune, precum și specificul acestui ordin călugăresc - pustnicia, nu indică existența unei asemenea acțiuni prozelite. Diverse aspecte ale istoriei acestei mănăstiri au fost surprinse tangențial în unele lucrări istorice, rezumându-se de obicei la menționarea lacunară a înființării și a unor informații despre evoluția ei ulterioară. Desigur că importanța redusă a acestei mănăstiri nu poate genera o atenție specială decât în cadrul unei istorii regionale. Pentru a clarifica unele afirmații eronate, dar și pentru a acoperi un imperativ al istoriei regiunii Maramureșului, vom încerca să surprindem prin prisma documentelor evoluția istorică a acestui claustru. Structura, stilul și dimensiunile prezentei lucrări sunt tributare informațiilor reduse preluate atât din colecții de documente, cât și din surse inedite.

Începuturile acestei mănăstiri eremite plutesc încă în bezna disputelor istoriografice. Pe baza unui document fals, datat 1213, vechea istoriografie plasa întemeierea așezământului în acest an de către cavalerii teutoni³. Dovedirea falsității actului respectiv a anulat această interpretare⁴. Cea mai mare parte a istoricilor, atât maghiari, cât și români, datează înființarea mănăstirii în 1363, sau cu puțin înainte de acest an⁵. Ei invocă un regist al unui document din 1363⁵ inserat în *Inventarul documentelor ordinului eremit*

¹ A. F. Lampe, *Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania*, 1728, p. 93.

² Al. Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, București, 1940, p. 31; P. Binder, *Contribuții la studiul dezvoltării feudalismului în Maramureș și în nordul Transilvaniei*, în *SAL*, 1967, 10, p. 58.

³ Wenzel Gustáv, *Kritikai fejlegelések Máramaros megye történetéhez*, Pest, 1857, p. ; Al. Filipașcu, *op. cit.*, p. 31.

⁴ Cf. trimiterile critice la R. Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, București, 1970, p. 49, nota 43 și p. 222, nota 41.

⁵ Csánki Dezső, *Máramaros megye és az oláhság XV. században*, în *Századok*, XXIII, 1889, p. 30; Kisbán Emil, *A magyar palosrend története*, I, Budapest, 1938, p. 97, 323; Belay Vilmos, *Máramarosmegye társadalma és nemzetisége. A megye betelepülésétől a XVIII. század elejéig*, Budapest, 1943, p. 44-45, 183; Guszik T., Fehervary R., *A palosrend építészeti emlékei a középkori Magyarországon*, I, Budapest, 1980, p. 13; P. Binder, *op. cit.*, p. 58, etc.

redactat în jurul anului 1520 de către arhivarul călugăr Gyöngyösi Gregorius. În documentul respectiv regele Ungariei, Ludovic, le face o danie eremiților maramureșeni.

R. Popa neagă cu vehemență veridicitatea acestui document. "Argumentul decisiv" pe care îl invocă constă în inexistența vreunei aluzii la funcționarea mănăstirii în hotărnicia din 1389 a Teceului, care, consideră istoricul citat, descrie "detaliat" o porțiune de teren aparținătoare de târgul respectiv, situată la sud de Tisa, în vestul satului Săpânța⁶. Plasează înființarea așezământului pe la începutul secolului al XV-lea. Analiza informațiilor documentare infirmă însă ipoteza lui R. Popa.

Există niște precedente în contactul dintre călugării eremiți și Maramureș. Nu este exclus ca funcționarea unei mănăstiri a acestui ordin în hotarul târgului Felzaz din Ugocea învecinată, atestată documentar încă din 1272⁷, să fi generat primele contacte. Oaspeții întemeietori ai celor cinci târguri de coroană maramureșene vin inițial tocmai din aceste regiuni, o direcție posibilă și pentru pătrunderea slujitorilor ordinului eremit.

Contactul decisiv a fost cauzat (sau poate doar întărit) de dania regelui Ludovic, care, în 1353, dăruiește eremiților din mănăstirea Szent Lőrincz de lângă Buda 300 de florini anual din venitul cămării de sare maramureșene⁸.

Aceste precedente au constituit desigur unele premise ale fundării claustrului respectiv. Pe de altă parte, deceniile 5-6 ale secolului al XIV-lea reprezintă perioada de maximă expansiune în Ungaria, prin noi întemeieri, a ordinului eremit⁹. Conjunctura momentului întărește probabilitatea ca mănăstirea să fi fost înființată cu puțin înainte de 1363.

În anul respectiv regele Ludovic face prima donație în beneficiul călugărilor maramureșeni, dăruindu-le o moară pe râul Teceu, pe teritoriul târgului Teceu. Actul, care confirmă funcționarea așezământului monahal, este transcris în 1387 de către Capitlul din Buda și întărit de regina Maria în 1389 și de regele Sigismund în 1421¹⁰. În 1368 se execută o hotărnicire a pământurilor mănăstirii de către "*nobilis et strenui viri magistri Simonis filii Mauricii comitis Zathmariensis de Wgocza*"¹¹. În 1368, "*Simonis filii Maurici*" era comite al Maramureșului, Ugocei și Sătmarului¹². Titulatura din documentul registat nu conține și mențiunea de comite al Maramureșului, dar este o situație întâlnită și în alte diplome al căror original este cunoscut.

Aceste prime informații despre mănăstire le datorăm inventarului lui Gyöngyösi Gregorius. El mai menționează și existența altor acte din secolul al XV-lea pe care le cunoaștem și din alte surse. Eruditul călugăr eremit a văzut în jurul anului 1520, când a redactat Inventarul în cauză, cel puțin 3 acte din sec. al XIV-lea: hotărnicirea din 1368; transumptul Capitlului din Buda din 1387 a daniei lui Ludovic și confirmarea ei de către regina Maria în 1389, precum și o serie de alte documente din veacul următor. Conflictul cu nobilii din Săpânța este confirmat și de alte izvoare păstrate până azi. Este foarte puțin probabil (nu folosim termenul *exclus* având în vedere relativitatea cercetării istorice) ca

⁶ R. Popa, *op. cit.*, p. 222.

⁷ Fejer G., *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, Buda, V/1, p. 176.

⁸ *Documenta Artis Paulinorum (DAP în continuare)*, II, Budapest, 1977, p. 415; Gyöngyösi Gregorius, *Vitae fratrum eremitorum ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae (Vitae fratrum în continuare)*, Budapest, 1988, p. 68. Al. Doboși, *Exploatarea ocnelor de sare din Transilvania în Evul Mediu (sec. XIV-XVI)*, în *SCIM*, II, 1951, 1, p. 129, știe doar de 100 de florini.

⁹ După cum rezultă și din tabelul prezentat de Guszik - Fehervary, *op. cit.*, în anexă.

¹⁰ *DAP*, II, p. 312, după Inventarul lui Gyöngyösi Gregorius.

¹¹ *ibidem*

¹² Engel Pál, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*, I Budapest, 1996, p. 153.

toate actele din veacul al XIV-lea să fi fost niște falsuri realizate pentru câștigarea unor procese purtate în jurul unor porțiuni de pământ arabi! Pe de altă parte, într-un inventar din 1554 al averilor mănăstirii sunt menționate 2 mori în teritoriul Teceului¹³, ceea ce confirmă dania din 1363. Unele informații păstrate doar în Inventarul realizat de Gyöngyösi Gregorius sunt confirmate deci și de alte izvoare. Nu se poate nega veridicitatea a cel puțin 3 documente din veacul al XIV-lea, cunoscute de autorul registelor în jurul anului 1520.

Într-adevăr în hotărnicirea Teceului din 1389 nu este menționată mănăstirea¹⁴. O analiză a traseului acestei hotărniciri evidențiază faptul că hotarele nu sunt "detaliat" descrise, după cum afirma R. Popa. Teritoriul adiacent Teceului situat în sudul Tisei este relativ întins. Documentele din secolele XV-XVI ne informează că mănăstirea a fost construită între hotarele târgului Teceu¹⁵. Hotărnicirea invocată de R. Popa acoperă o suprafață imensă dăruită Drăgoșeștilor, ce cuprinde mai multe posesiuni, ceea ce a împiedicat detalieria hotarelor. Situaarea mănăstirii în interiorul acestor hotare explică lipsa oricărei aluzii în actul respectiv.

Întemeierea mănăstirii eremite trebuie plasată deci la mijlocul secolului al XIV-lea, cu puțin înainte de 1363. Ea se înscrie în valul de înființări de noi așezăminte pe care îl cunoaște ordinul eremit în perioada respectivă. A fost închinată "Sfintei Fecioare Maria" (*Beata Maria Virginis*). A aparținut de dioceza Agriei¹⁶, la fel ca și celelalte comunități catolice din Maramureș. Al. Filipașcu susține că mănăstirea maramureșeană era afiliată așezământului din Satorálújhely¹⁷. Nici un document păstrat de la această ultimă mănăstire¹⁸ nu confirmă însă aserțiunea respectivă.

Claustrul a fost fundat pe teritoriul târgului Teceu, sigur cu acordul, sau poate chiar la chemarea comunității catolice de acolo. Mănăstirea a fost considerată de locuitori ca parte integrantă a târgului lor, căci la mijlocul secolului al XVI-lea, după părăsirea lăcașului de către călugări, o revendică și se împotrivesc înstrăinării averilor ei, fără succes însă în fața potențailor locului¹⁹.

Satul Remeți s-a format în jurul mănăstirii în primul secol de existență, prin colonizări succesive cu iobagi. Proprietari ai satului au fost călugării. Averea lor s-a mărit treptat, atât prin donații din partea unor persoane particulare, cât și prin daniile regale. Donațiile credincioșilor catolici din regiune se înscriu desigur în cadrul unor manifestări ale sentimentului religios. Astfel, în 1406, "Clemens literatus de Hwsth" a dăruit mănăstirii jumătate de moară de pe râul "Kwthyaspathakzatha"²⁰. În 1481 Martinus Sarff a construit o moară pe râul "Gerchen", din care comitele Maramureșului, Michaelis de Baracz, a donat călugărilor a treia parte, după cum consemnează două acte eliberate de donator și de jurații târgului Visk²¹. În 1492, Thomas, pleban din Werevcze (Ugocea), le-a dăruit o vie pe dealul

¹³ Arhivele Naționale Maghiare, Budapesta, MKA, E 153, Acta Paulinorum, 27 cs., fasc. 206, f. 3.

¹⁴ I. Mihalyi de Apșa, *Diplome maramureșene din secolul XIV și XV*, Sighet, 1900, p. 93.

¹⁵ Arhivele Naționale Maghiare, Budapesta, DI. 21 717. În 1507 regele Vladislav al II-lea transcrie un privilegiu dat de regina Beatrix la cererea "*religiosorum fratrum heremitarum ordinis Beati Pauli primi heremite in claustro beatissime virginis Marie in territorio civitatum nostre Thechew ex comitatu Maramarusiensis existentis fundato degentium...*"

¹⁶ *Vitae fratrum*, anexa II, p. 228.

¹⁷ Al. Filipașcu, *op. cit.* p. 31.

¹⁸ Documentele mănăstirii eremite din Satorálújhely au fost publicate în regist de Bándi Zsuzsanna, *Északkelet-magyarországi pálos kolostor oklevelei*, Miskolc, 1985, passim.

¹⁹ Direcția Județeană Maramureș a Arhivelor Naționale, Colecția de "Documente personale dr. I. Mihalyi de Apșa", nr. 59, f. 14-17.

²⁰ *DAP*, II, p. 312.

²¹ *ibidem*

"Aghegh" de lângă Hust, donație confirmată de plebanul din Hust²². În 1524, Keszi Balazs le-a donat o proprietate în comitatul învecinat, Bereg²³. Este evident că documentele nu ne pot oferi o imagine completă asupra averilor acestei mănăstiri.

Inventarul averilor mănăstirii efectuat la mijlocul secolului al XVI-lea ne oferă mai multe informații despre aceasta. Este foarte detaliat, în special pentru proprietățile din jurul mănăstirii. Coroborate cu celelalte informații, se poate obține o imagine cât mai apropiată de realitate. Conscripția din 1554 a numărat în posesiunea părăsită de călugări 12 sesii iobăgești locuite de 24 de familii iobăgești și 6 jeleri, deci un total de 32 de familii. Ei aveau per ansamblu 39 de cai, 18 boi, 40 de vaci și 25 de porci. Pământul colonilor era în suprafață de 117 iugăre regale, din care 46 către Săpânța, 4 către Visk și 15 în jurul Tisei. Fiecare sesie a fost estimată la o valoare de 40 de florini, în total 480 de florini. Călugării mai stăpâneau încă 62 de iugăre către Săpânța, 28 către Visk, pământ arabil și fâneată, precum și 24 de iugăre dincolo de Tisa, în teritoriul posesiunii Bedeu (*quae olim per nobiles eiusdem possessionis fratribus claustru inscripta erat*). Fiecare iugăr era estimat la un florin, deci un total de 114 florini. Călugării mai fuseseră beneficiari ai veniturilor a trei mori, una în Remeți, estimată la 5 mărci, și două în Teceu, în valoare estimată la 5 și respectiv la 10 mărci. Totodată vadul Tisei le aducea un venit care a fost evaluat la 8 florini. În Sighet ei mai dețineau o casă cu trei iugăre de pământ arabil. Această situație a fost consemnată în 1554²⁴. Actul nu conține nici o referire la donațiile particulare menționate mai sus. Probabil din cauză că erau situate în alte regiuni, ori nu erau la cunoștința celor care au realizat conscrierea, ori aceștia nu le considerau aparținătoare de posesiunea Remeți.

Nu putem estima valoarea acestor proprietăți, și nici nu le putem compara cu altele, mănăstirești sau particulare. Probabil ele erau suficiente pentru a întreține o comunitate redusă de călugări pustnici, așezată la periferia regatului.

Călugării au mai beneficiat și de unele danii pecuniare din partea regalității. În 1419 regele Sigismund le-a scutit proprietățile de orice taxe și impozite²⁵. În 1493 regina Beatrix le-a acordat un privilegiu prin care beneficiau anual de sare în valoare de 50 de florini de la Cămara maramureșeană. Regina a făcut dania respectivă în memoria mamei sale, Isabela, regina Siciliei și Ierusalimului. În cinstea și pentru pomenirea ei călugării erau obligați să țină săptămânal o mesă, iar în restul slujbelor, comemorarea cuvenită. Dania respectivă a fost întărită în 1507 de către regele Vladislav al II-lea²⁶.

²² *ibidem*

²³ Kovacs B., *Az Egri egyházmegye története 1596-ig*, I, Budapeșt, 1987, p. 123.

²⁴ A se vedea Anexa.

²⁵ Kisban E., *op. cit.*, p. 111.

²⁶ Arhivele Naționale Maghiare, Budapeșta, Dl. 21 717. Publicăm aici în regist documentul respectiv, care se păstrează în confirmarea regelui Vladislav al II-lea din 1507: "*Nos Beatrix ... Quod nos cum zelo devotionis quem specialiter erga matrem misericordie et Sanctum Paulum primum Heremitarum germius dicte cum etiam pro refrigerio et salute anime serenissime condam domine Isabele Regine Sicilie et Ierusalem genitricis nostre carissime felicitis recordationis fratribus heremitis ordinis dicti Sancti Pauli primi heremite in claustro dicte matris misericordie in comitatu Maramarusiensis in territorioque civitatis nostre Thechew vocate constructi et fundati degentium in camera et fodina nostra de Rona comitatus prefati ... [le dăruim pe veci sare în valoare de 50 de florini de aur] ... preterea idem fratres heremite sponte sua per annos singulos dicti temporis singulis septimanis pro refrigerio et solute anime genitricis nostre prefate in dicte suo claustro unam missam scilicet requiem eternam cum collecta consueta solemniter decantarent et preterea diebus singulis et in iustis et aliis officii divinis specialem commemorationem dicere et facere devoverunt et se obligaverunt ... Poruncim comiților și cămărașilor noștri din Maramureș, Bernaldinus Monello de Thremo și Sigismundus Pogan de Cheb, precum și succesiorilor lor "quatenus absque omni reverentia et subterfugio nulloque alio mandato nostro super inde expectato, unus singulis tertia festum Beati Georgii martiris, ad dictos quinquaginta florenos in valore sales in*

Un aspect important al istoriei acestei mănăstiri constă în raporturile pe care le-au avut călugării cu nobilii români din jur. Documentele păstrate dovedesc deseori acutizarea unor conflicte ce degenerau în vărsări de sânge și abuzuri. Relațiile încordate au existat între eremiți și nobilii români din satele învecinate, Sarasău și Săpânța. Ele s-au desfășurat întotdeauna pe baza pretențiilor de stăpânire asupra unor porțiuni de pământ în litigiu, specific relațiilor dintre locuitorii "*hospites*" ai celor cinci târguri de coroană și nobilii autohtoni. Ele au fost cauzate de faptul că privilegiile acordate oaspeților nu delimitau strict drepturile lor de cele ale vecinilor. Este exagerat să dăm o conotație religioasă acestor conflicte!

Cândva între 1426-1430 nobilii din Sarasău și Săpânța s-au plâns regelui că eremiții au ocupat o porțiune de teren care aparținea Săpânței. Magistratul comitatului, împreună cu trimisul Conventului din Lelesz au constatat la fața locului că priorul mănăstirii, Paulus, "*associatis sibi nonnullis incisioribus salium*" au ocupat cu forță pământul în litigiu²⁷. Nu știm precis cum s-a rezolvat atunci diferendul, dar conflictul cu nobilii din Săpânța a continuat câteva decenii. În 1437 a fost necesară intervenția generalului ordinului, Benedictus, la regele Albert, pentru ca nobilii români să restituie moara de pe râul "Chergetheg"²⁸. Aceasta nu este singura intervenție a generalului la rege.

Dacă în 1450 hotărnicirea Săpânței s-a făcut fără incidente, hotarele de către mănăstire fiind amintite ca trecând pe la semne mai vechi printre pământuri arabile²⁹, peste 10 ani se redeschide vechiul conflict. La cererea eremiților, regele Mathia mandatează Conventul din Lelesz să stabilească hotarele posesiunii mănăstirii dinspre Săpânța și Bedeu. Nobilii din Săpânța nu sunt de acord cu hotarele stabilite și ambele părți sunt citate în fața judecării regelui³⁰. Disputa se prelungește, călugării primind și ajutorul locuitorilor din Câmpulung, împreună cu care au ocupat o parte a terenului Săpânței, fapt atestat din nou de magistratul comitatului³¹. În 8 august 1461 regele Mathia poruncește din nou Conventului din Lelesz să-și trimită un om de încredere care, împreună cu un nobil, martor al regelui, să ancheteze plângerea nobililor din Săpânța, Sarasău și Slatina contra călugărilor eremiți. În urma anchetei, toate părțile implicate au fost citate iar în fața judecării regelui³².

Tensiunea dintre călugări și săpânțeni a fost generată de o porțiune de pământ care începea de la pescăria Răchitiș (Rekethey) și ținea până la mănăstire, pe care o revendicau ambele părți. În primăvara anului 1465 eremiții ocupă din nou această porțiune, care, după afirmațiile vecinilor și nobililor, aparținea celor din Săpânța³³. Deși părțile au fost convocate la judecata regelui, a fost necesară intervenția generalului ordinului, Andreas, care a venit el însuși în Maramureș pentru a stabili hotarele³⁴. În favoarea cui a încheiat pacea, ne mărturisește inventarul averilor eremiților din 1554, unde este conșcrisă o

camera et fodina nostra de Rona prefata per nos donatos et elargitos computari solvique et extradari facere debeatis et teneamini cum effectum nostram ad rationem et computum" ... [Esztergom, 3 aprilie 1493].

²⁷ I. Mihalyi de Apșa, *op. cit.*, p. 268-269.

²⁸ *Vitae Fratrum*, p. 94: "*Is pater Benedictus anno eodem (1437 - n.n.) impetravit a domino Alberto rege Hungarie, ut molendina in fluvio Chergetheg ad claustrum de Maramaros pertinentia, sed per Wallachos desolata et postea per certos nobiles occupata restituerentur*".

²⁹ Petrovay G., *Oklevelek Maramaros vármegye történetéhez*, în *Történelmi Tár*, X, 1909, p. 361.

³⁰ I. Mihalyi de Apșa, *op. cit.*, p. 429-431.

³¹ *ibidem*, p. 437-438.

³² Arhivele Naționale Slovace, Bratislava, fond Arhiva Conventului din Lelesz, Acta anni, fasc. 72, annus 1461, no. 2 (Fotocopie la Arhivele Naționale Maghiare, Budapesta, DF 222 864).

³³ I. Mihalyi de Apșa, *op. cit.*, p. 465-469.

³⁴ *Vitae fratrum*, p. 118: "*Anno Domini 1465, idem frater Andreas generalis in claustro de Maramaros fecit concordiam, et certam metas rectificavit*".

porțiune de pământ numită Rechitis (Reketye) situată către Săpânța, cu o suprafață de 50 de iugăre regale³⁵. Hotarele par a se fi stabilizat în cele din urmă, căci în 1551, când se face hotărnicirea posesiunii Săpânța, reprezentanții călugărilor nu au nici o obiecție³⁶.

În jurul mănăstirii s-a întemeiat în sec. al XV-lea un sat de iobagi. După numele celor care locuiau acolo, atât iobagi, cât și jeleri, se pare că era un grup eterogen. Întâlnim un "Stephanus Zaz", care e posibil să fi venit din târgurile învecinate. Cu numele de Touth întâlnim 3 persoane, probabil venite din părțile slovace. Restul pot fi atât maghiari, cât și ruteni³⁷. Oricum, inițial satul nu a fost întemeiat numai cu iobagi ruteni, cum susține R. Popa³⁸, și nici numai cu unguri, cum afirmă Belay Vilmos³⁹. Doar în secolul al XVII-lea s-a rutenizat sub influența noilor colonizări.

Mănăstirea a beneficiat uneori și de atenția specială a generalilor ordinului. După cum am mai arătat, ei au intervenit de două ori în favoarea lor la rege, în conflictele cu nobilii din Săpânța. În 1444 generalul Briccius le-a dăruit un volum cu regulile ordinului, copiat de el însuși⁴⁰. În 1543 în Maramureș s-a desfășurat o adunare a ordinului eremiților⁴¹.

Mănăstirea nu a rezistat impactului cu transformările religioase ale mijlocului secolului al XVI-lea. În 19 aprilie 1554, Adam Ezeky, comitele cămării Maramureșului îi comunica superiorului său, Francisc Thurzo, prefectul cămării regale și consilier imperial, că a inventariat bunurile mănăstirii eremiților din Maramureș⁴². Deja în 1555, conscripția comitatului Maramureș menționează în dreptul posesiunii Remeți "*quondam heremitarum*"⁴³. Rezultă deci că în 1554 ultimii călugări au părăsit mănăstirea.

În 1556 Petru Petrovics a dăruit posesiunea Remeți "*alias ad claustrum fratrum heremitarum ... ibidem constructum a certo iam tempore ipsis fratribus habitatoribus destitutum et desolatum*" lui Paulus Literatus din Sighet. S-au împotrivit însă atât cetățenii târgului Teceu, care susțineau că mănăstirea a fost fondată între hotarele lor, cât și Laurentius Petrovay din Bedeu, care afirma că porțiunea din Bedeu a posesiunii călugărilor îi fusese zălogită de către aceștia⁴⁴. Posesiunea va urma în perioada următoare traseul impus de autorități, care o vor pasa de la un proprietar la altul, în funcție de grațiile în care se afla vreun pretendent sau altul.

În secolul al XVIII-lea reprezentanții ordinului eremit au căutat actele și averile mănăstirii, probabil cu intenția de a o reînființa. În 1757 au fost primite de la Cămara de sare maramureșeană scrisorile originale de dare de seamă (*litterae relatoriae*) și conscripția

³⁵ Cf. Anexa.

³⁶ Direcția Județeană Maramureș a Arhivelor Naționale, Colecția "Familii nobile maramureșene", nr. 564, f. 15-17.

³⁷ Cf. Anexa.

³⁸ R. Popa, *op. cit.*, p. 222.

³⁹ Belay V., *op. cit.*, p. 183.

⁴⁰ *Vitae fratrum*, p. 100.

⁴¹ *DAP*, II, p. 312. Kovacs B., *op. cit.*, p. 123.

⁴² "*Diebus proxime transactis Dominum Vestram Reverendissimam Reverendam ac Egregiam Dominam suis Litteris mihi allatis injunxerant, litterasque supplicatorias fratrum heremitarum claustrum in possessione Remethe fundati in comitatu Maramarusiensis existens miserant, uti ex speciali Sacratissime Regiae Maiestatis voluntate bona. et quaelibet haereditaria ad ipsum claustrum de iure attentantia. iuxta contenta Generalis Decreti reveriderem. limitaremque...*". Arhivele Naționale Maghiare, Budapesta, MKA, E 153, Acta Paulinorum, 27 cs. fasc. 206, f. 7-8.

⁴³ Arhivele Naționale Maghiare, Budapesta, MKA, E 158, Conscriptioes portarum, A 2 642, tom XXI. Maramaros, f. 387.

⁴⁴ Direcția Județeană Maramureș a Arhivelor Naționale, Colecția de "Documente personale dr. I. Mihalyi de Apșa", nr. 59, f. 14-17.

bunurilor eremiților maramureșeni. Se considera că primele măsuri restrictive împotriva mănăstirii au fost luate în 1554, cu ocazia conscrierii averilor și impunerii lor⁴⁵.

Deși nu există dovezi certe, este mai mult decât probabil că lovitura de grație a fost dată de pătrunderea și oficializarea Reformei⁴⁶. Chiar din conscripția averii din 1554 rezultă că mănăstirea se afla încă atunci pe drumul distrugerii: "*nunc autem desolari cepit*".

După cum afirmă și autorul inventarului averii, mănăstirea nu a putut fi estimată valoric, deoarece ea nu a fost construită după tipul mănăstirilor, ci al pustnicilor. Existau mai multe construcții de piatră, potrivit obiceiului pustnicilor⁴⁷.

După plecarea călugărilor, biserica, cu hramul "Sfinții Apostoli Filip și Iacob"⁴⁸, a fost preluată inițial de comunitatea sătească. Cel puțin în secolul al XVI-lea și în cel următor a slujit cultului calvin⁴⁹. După ce majoritatea locuitorilor satului au devenit ruteni, biserica a fost resfințită pentru cultul ortodox. Biserica din piatră este construită în stil gotic și are dimensiuni reduse. Ea se mai păstrează și astăzi, lângă ea fiind construită recent o impunătoare biserică în stil bizantin pentru comunitatea ortodoxă ucraineană din sat⁵⁰. Urme ale vechilor case de piatră au fost dezvelite recent, accidental, când s-a săpat cu buldozerul un drum de acces către noua biserică. În apropierea vechii biserici, către șoseaua principală, se observă două ziduri, groase de circa 80 cm, realizate din piatră legată cu var și nisip.

În concluzie, în Maramureș a funcționat între 1363 și 1554 o mănăstire a ordinului eremit, care a beneficiat de mai multe donații din partea regalității și a unor persoane private, credincioși catolici. În secolul al XV-lea pustnicii au avut o serie de conflicte cu nobilii români din satele învecinate din cauza pretențiilor de proprietate asupra unor pământuri. Este exagerat să le dăm o conotație confesională. Totodată, documentele nu ne permit să afirmăm că mănăstirea a fost un focar de promovare a catholicismului printre românii ortodocși maramureșeni. Cauza dispariției așezământului trebuie căutată în impactul Reformei la mijlocul secolului al XVI-lea.

ANEXĂ:

Publicăm inventarul averilor călugărilor eremiți din 1554, deoarece este mult mai detaliat decât o conscripție obișnuită la epoca respectivă, pentru a oferi posibilitatea de a fi utilizat și pentru alte studii, cu altă tematică. Se păstrează la Arhivele Naționale din Budapesta, MKA, E 153, Acta

⁴⁵ "*His diebus venerunt ad manus nostras Relatoriae Litterae originales Administratoris Salis fodinarum Meromorosiensium una cum Regestis Conscriptionis bonorum Eremitarum quondam nostrorum B.M.V. de Remethe in Maromoros. olim per Ludovicum Regem in Anno 1363 fundatorem, qui usque ad annum 1492 in praefato claustro perdurarunt et in bonis auctiferunt. In libro Inventarii antiquo post hunc annum nihil amplius legitur ad praelibatum monasterium necessisse. Anno vero 1554 ad est post 62 annos iidem fratres nostri debuerunt in magnis pressuris, et persecutionibus fuisse, quod ex mandato regis, ipsis fratribus Eremitis consonantibus bona ipsorum ex commissione Camere Posoniensis per praefatum Administratorem D. Adamum Eszeki comitem Camerae Maromorosiensis conscripta et taxata sint...."* , Arhivele Naționale Maghiare, Budapesta, MKA, E 153, Acta Paulinorum, 27 cs., fasc. 206, f. 7.

⁴⁶ Belay V., *op. cit.*, p. 45.

⁴⁷ Cf. Anexa.

⁴⁸ Kisban E., *op. cit.*, p. 97.

⁴⁹ A. F. Lampe, *loc. cit.*

⁵⁰ Biserica veche a beneficiat de "binefacerile" unei restaurări executate fără respectarea celor mai elementare norme de conservare a unui monument istoric, deși are o vechime de cel puțin 5 secole! A fost zugrăvită recent în terasit, acoperindu-se în totalitate stilul specific. Doar în interior se mai observă câteva resturi de arcade.

Paulinorum, 27 cs., fasc. 206. f. 3-5. Alte 2 copii ale inventarului se mai află în aceeași arhivă, MKA. E 158. Coscriptiones portarum, A 2642, tom XXI, f. 350-360 și f. 361-370.

1554 fratrum heremitarum bona in Maromaros.

Regestum limitationis possessionis Remethe supra oppidum Techew, fratrum heremitarum ordini Divi Pauli, nec non terrarum arabilium et fenilium, ac molendinorum ad claustrum eorundem fratrum in eadem possessione Remethe existentium pertinentes omnimo in Comitatu Maromarosiensis habita

Possessio Remethe habet sessiones jobbagyionales populosas duodecim.

Primam sessionem residet Thomas Weres qui habet de rebus mobilibus equum 1 et boves 6.

Ibidem habitat inquilinis qui habet equum 1, vaccas 6.

Secundam residet relicta MateiThouth qui habet pecudes 8. Ibidem Paulus inquilinus habens equos 2, boves 4.

Tertiam residet Emericus Demether, habet equos 2, vaccas 4. Ibidem Stephanus Wrban, habens equos 2, pecudes 2.

Quartam residet Stephanus Zaz habet equos 3, boves 4, vaccas 4. Ibidem Georgius Weresmarthy habens vaccas 2. Ibidem Lucas Rowach habens vaccas 2.

Quintam residet Antonius Borsy habet equos 2, vaccas 2. Ibidem Csemenh Bezdedy habens equum 1, vaccas 2. Ibidem Stephanus Laszlo habens equum 1. Ibidem Ioannes Thouth habens equos 2, vaccas 3.

Sextam residet Nicolaus Dewesseny habet equos 2, pecora 4. Ibidem Petrus Jakab habens equum 1, pecudem 1. Ibidem Blasius Siketh, habens vaccas 2.

Septimam residet Gaspar Ghereh equos 2, pecora 5. Ibidem Thomas Mwsy habens equos 2.

Octavam residet Laurentius Dewesery, qui habet pecora 2. Ibidem Stephanus Csonka habens pecora 3.

Nonam residet Matteus Weresmarthy qui habet vaccam 1, equos 3. Ibidem Andreas Bezdedy inquilinus, equos 2, vaccas 3.

Decimam residet Thomas Kopaz qui habet equum 1, vaccas 2. Ibidem Mathias Soszy inquilinus habet equum 1. Ibidem Stephanus Sossy habens equum 1.

Undecimam Stephanus Zazary qui habet equos 2, vaccas 2. Ibidem Martinus Csom, habens equos 3, vaccas 3.

Duodecimam. Ambrosius Gherech qui habet equos 2, vaccas 2. Ibidem Emericus Weresmarthy qui habet boves 4.

Inquilini:

Relicta Dorothea Thoth, Georgius Bolond, Emericus Kiss.

Quorum jobbagyionum sessionalium aestimatio perennalis facit florenorum 480.

Limitatio tam terrarum arabilium quam fenilium, quae aliquando aracione, alias falcatione coluntur ad claustrum pertinentes.

In prima calcatura, seu diverticulo terra Reketye megy vocata, a parte metae possessionis Zaploncza, continet jugera regalia ... 50.

Ibidem non longe in quarum particula terrae jugera regalia ... 6.

Circa pontem currentem ex Remethe ad partem possessionis Zaploncza, jugera regalia ... 6.

Terrae arabiles, et foenilia in secundo diverticulo seu calcatura a parte oppidi Wysk jugera regalia ... 28.

Aestimatio terrarum praescriptarum arabilium et fenilium circa claustrum in usum sequestratarum juxta limitationem faciunt florenorum 90.

Licet tamen, uti metiri, et considerare potuimus valent florenorum 140.

Continetur ex alia particula terrae Zathonhegy vocata in territorio possessionis Bedew, quae olim per nobiles ejusdem possessionis fratribus claustri inscripta erat jugera regalia .. 24.

Quae juxta limitationem mensurae regalis faciunt florenorum 24.

In prima calcatura, seu diverticulo terrae colonorum in eadem possessione a parte Zaploncza terrarum tam foenilium, quam arabilium, jugera regalia habent ... 46.

In secunda calcatura a parte oppidi Wysk, habent jugera regalia ... 46.

Ibidem circa Tibiscum habent jugera regalia ... 15.

Quae per vehementiam fluvii Tibisci olim destructa est, nunc litigio pendet. Hae terrae colonorum, quae ad sessiones pertinent in seriem aestimantis computari non solent, cum una sessio populosa faciat florenorum 40.

Limitatio molendinorum

Molendinum in possessione Remethe existentes :

1. molendinum de subter currens, et tempore aestivali non deficiens, perennali aestimatione facit marcas ... 5. Quod licet infra decursum annos, non aliud utilitatis inserat, nisi ex incolis ejusdem possessionis Remethe, in instrumentis quoque molaribus deficit, lapides habet penitus corruptos, et nihil valentes.

2. molendinum in territorio oppidi Thetheu existens, desuper volvens, in fluvio Swugathagh vocatum constructa, tempore siccitatis non deficiens, in perennali aestimatione valet marcas ... 5. Cujus molendini domus penitus desolata, lapides molares corruptae, et destructae sunt, licet aedificatione facta non fiet infructifera.

3. molendinum in territorio oppidi ejusdem Thechew duarum rotarum subtus currentes, in perennali aestimatione facit marcas ... 10.

Hoc molendinum est satis fructiferum, nam ex annuente Divorum Regum, incolae oppidi Thechew, sub lege tenebantur molere saltem in eo, nec permittebatur alio differri, ut nunc distrahitur.

Limitatio molendinorum omnino facit marcas 20.

Tributum vadi super Tibiscum ejusdem possessionis, cujus proventus non aliter proveniet, nisi temporibus exundationem aquarum facit florenorum 8.

Proventus montium et sylvarum nullus est, cum et claustrum cum suis pertinentes ex metis oppidi Thechew sit excerpta, et per Divos Reges patribus dotata, neque nisi bonis laboribus apta, modo quoque montes et sylvas teneant ex indultibus oppidanorum de Thechew.

Claustrum juxta limitationem decreti non valet aestimari. Ex quo non admodum monasterii, sed cenobii fundata existerat, nunc autem desolari cepit, et ex eo non videtur quod comodi Sacra Regia Maiestas habere possit. Licet habeat domos lapideas ut soleant cenobia habere.

Idem fratres heremitae in oppido Szigeth habent unam sessionem domus, cum tribus jugeribus terrarum arabilium. In qua sua majestas nullum fructum habere poterit, nisi quispiam colonus se mora tunum in eam conferret.

Katholizismus in Maramuresch (I) - Das Kloster der Eremiten (Zusammenfassung)

In der Region von Maramuresch, im Norden Transylvaniens funktionierte zwischen 1363 und 1554 ein katholisches Kloster. Dieses Kloster gehörte dem Orden St. Paul, dem ersten Eremit. Die Analyse der Quellen widerspricht der Hypothese des Historikers Radu Popa, nach der das Kloster erst Anfang des XV. Jahrhunderts gegründet worden ist. Die Mönche bekamen mehrere Spenden sowohl seitens der königlichen Autorität wie auch seitens der Katholischen Gläubige. Um das Kloster herum bildete sich ein Leibeigenendorf, das ursprünglich eine sehr heterogene ethnische Zusammensetzung hatte: Ungarn, Slovaken und Rutenen. Erst im XVII. Jahrhundert wird das Dorf durch die nacheinander folgenden Wellen ukrainischen Kolonisten rutenisiert.

Im XV. Jahrhundert hatten die Mönche eine Reihe von Auseinandersetzungen mit dem rumänischen Adel aus den benachbarten Dörfern aufgrund der Besitzansprüche über manche Länderein. Es wäre übertrieben, diesen eine religiöse Färbung zuschreiben zu wollen. Sowohl die Dokumente wie auch die Eigentümlichkeit des Ordens - das Eremitentum - bestätigen keineswegs die Behauptung mancher Historiker, nach der das Kloster ein Zentrum für katholischer Proselytismus unter den orthodoxen Rumänen aus Maramuresch gewesen wäre. Der Grund für das Verschwinden des Klosters muß in dem Einfluß der Reform Mitte des XVI. Jahrhunderts gesucht werden.

Wir veröffentlichen manche Dokumente als Regesten in dem Anhang, und in den Ende findet man die vollständige Auflistung des Klosterbesitzes von 1554, die besonders detaillreich für die betreffende Zeit ist, in der Absicht, das sie auch anderen Arbeiten mit einem anderen Thema dienen könnte.